

УДК 35.029:3

А. В. Мусієнко

аспірант

Міжрегіональної академії управління персоналом

НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ ДОНОРА ТА ЧЛЕНІВ ЙОГО СІМ'Ї

Стаття присвячена визначенню особливостей державного регулювання розвитку захисту донора та членів його сім'ї в країнах Європейського Союзу. Виявлено, що захист прав донора можна розглядати в багатьох площинах, і в кожній із них він доцільний. Під час розгляду системи донорства крові, що ґрунтується на сімейному / замісному донорстві, зазначено, що моральний обов'язок здати кров покладається радше на сім'ю пацієнта та його друзів, ніж на систему охорони здоров'я. Запропоновано деякі механізми державного управління, які б забезпечували переваги та заохочення для донорів. Наприклад, автоматична преференція потенційним донорам перед незареєстрованими в разі потреби для них самих процедури з пересадки органа.

Ключові слова: механізми державного управління, донорство, світовий досвід, медичне обстеження.

Постановка проблеми. Забезпечення країни достатньою кількістю крові та її безпечними продуктами за допомогою донорства крові має ґрунтуватися передусім на етичних принципах, заснованих на повазі до особистості та гідності, захисті прав людей та їхнього добробуту, уникненні експлуатації та дотримання принципу Гіппократа: "Primum non nocere" – «Передусім не нашкодь». Донорська діяльність – вид зайнятості на добровільних та безоплатних засадах, реалізується в інтересах людства, ставить за мету популяризацію ідеї донорства та здорового способу життя. У такій діяльності можуть брати участь благодійники, донори, реципієнти, лікарі та інші небайдужі люди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам державного правового регулювання розвитку захисту донора та членів його сім'ї у своїх наукових працях приділяли увагу такі науковці, як: О. Адамчук, Ю. Білоусова, Л. Братанюк, О. Верлан-Кульщенко, О. Возіанов, Е. Вольская, К. Воронцова, В. Галай, А. Галацан, С. Гізімчук, В. Глуховський, Р. Гревцова, Т. Грузева.

Мета статті – проаналізувати основні напрями та тенденції світового досвіду

формування розвитку державного захисту донора та членів його сім'ї, запропонувати структурно-функціональну модель механізмів їх реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Трансплантація як один з особливих видів донорства (з лат. transplantatio – пересаджування) є методом, який передбачає пересадку реципієнту органа чи іншого матеріалу (тканини), взятого в донора. Іншим матеріалом можуть бути також клоновані тканини, штучні імпланти (електронні, металічні й інші) [1]. Донором може бути будь-яка дієздатна особа віком від 18 років, яка є громадянином України, пройшла відповідні медичні обстеження і не має протипоказань, які визначені законодавчими нормами, що забезпечують розвиток і реалізацію державної політики в галузі охорони здоров'я. Отже, бути донором – це справа добровільна, вияв людяності. Надаватися вилучений донорський матеріал може як із метою подальшої передачі для проведення трансплантаційних процедур, так і для застосування у фармацевтичній сфері, а також для наукових досліджень, що повинні здійснюватися в інтересах та на благо особи.

У багатьох країнах нагальним стало питання захисту прав померлого на посмертне волевиявлення – дотримання волі

небіжчика щодо його рішення стосовно участі в донорських програмах. У Сполучених Штатах Америки приблизно 43% громадян зареєстрували себе як потенційних донорів. Процедура реєстрації посмертного донорства достатньо проста. Її можна пройти під час отримання прав водія або шляхом заповнення відповідної форми з подальшим відправленням (онлайн або поштою) до органів управління охороною здоров'я в штаті. Під час заповнення такої форми можна вказати, які саме органи громадянин хоче надати посмертно, для чого саме вони будуть призначені (для проведення трансплантаційної процедури чи наукових досліджень).

Однак почастишали випадки, коли потенційний донор за життя оформив дозвіл на вилучення органів, а по його смерті в центрів трансплантації немає змоги виконати волю покійного та провести вилучення органів через перешкоджання членів сім'ї та ймовірність судового позову. Саме тому ситуацію із забезпечення виконання волі небіжчика взяла під контроль «Національна мережа донорів органів». Вона лобювала в Конгресі схвалення відповідного законодавства, для надання імунітету госпіталям і лікарям від судових позовів. Це стосується саме тих випадків, коли члени сімей потенційного донора оскаржують його рішення на забір органів посмертно.

Так, за останні п'ять років родичі загиблих пацієнтів не дозволили вилучити органи в 547 осіб, які вирішили стати донорами після смерті, тобто в кожному сьомому разі можливої трансплантації. Це могло врятувати життя 1 200 пацієнтів. Тому тепер Національна служба охорони здоров'я Великобританії більше не буде домагатися офіційного дозволу родичів на вилучення органів для трансплантації. Національна служба охорони здоров'я, трансплантації та крові не проситиме в сімей померлих пацієнтів офіційної згоди в таких випадках, щоб знизити кількість анульованих рішень. Замість цього родичам видаватимуть бланки, що підтверджують згоду з волевиявленням загиблої людини. ВВС повідомляє, що родичі все одно зможуть накладати вето на це рішення, але зобов'язані будуть у письмовій формі пояснювати

причини свого вчинку. Національна служба охорони здоров'я, трансплантації та крові очікує, що нововведення дозволить збільшити число донорів на 9%. Адже потенційні донори, чиї родичі скасували їхні рішення, могли врятувати пацієнтів, що чекали на донорський орган. Зараз 6 578 пацієнтів у Великобританії чекають на пересадку органів, тому Національна служба охорони здоров'я, трансплантації та крові обирає досить жорстку та чесну позицію. За словами голови Національної служби охорони здоров'я, трансплантації та крові, люди, які приєднуються до трансплантаційного реєстру, здійснюють свідоме волевиявлення та хочуть стати донорами, тому неправильно обманувати їхні очікування. Іноді сім'ї скасовують рішення родича, бо могли не знати, що він був зареєстрований у реєстрі донорів. Причиною того, що держава зіткнулася із проблемою захисту прав померлого в таких ситуаціях, часто стає те, що родичі не знали свого близького так, як думали, це завдає їм болю. Британська медична асоціація також виступила із заявою, що сім'ї повинні підтримувати і поважати рішення загиблих близьких. Але в окремих випадках, додали у ВМА, коли родичі здійснюють жорсткий та послідовний опір, який може посилити їхні переживання, від нації варто утриматися [2]

В американській літературі є безліч запропонованих варіантів збільшення донорів у країні. Законодавча база, яка регулює правовідносини в трансплантології, забороняє продаж органів та встановлює кримінальну відповідальність за це, але, крім морального, не створює жодних інших переваг для донорів. Тому пропонується ввести певні механізми, які б створювали переваги та заохочення донорам [3]. Розглянемо структурно-функціональну модель механізму реалізації державної політики захисту донора та членів його сім'ї в розвинених країнах світу (рис. 1).

За останні 20 років донорський рух в Америці зріс майже в 5 разів, у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) – у 3,5 раз. Там донорство добровільне, безоплатне і престижне, воно заохочується. Донори вважаються людьми не тільки дуже здоровими, а й соціально активними, тому в них

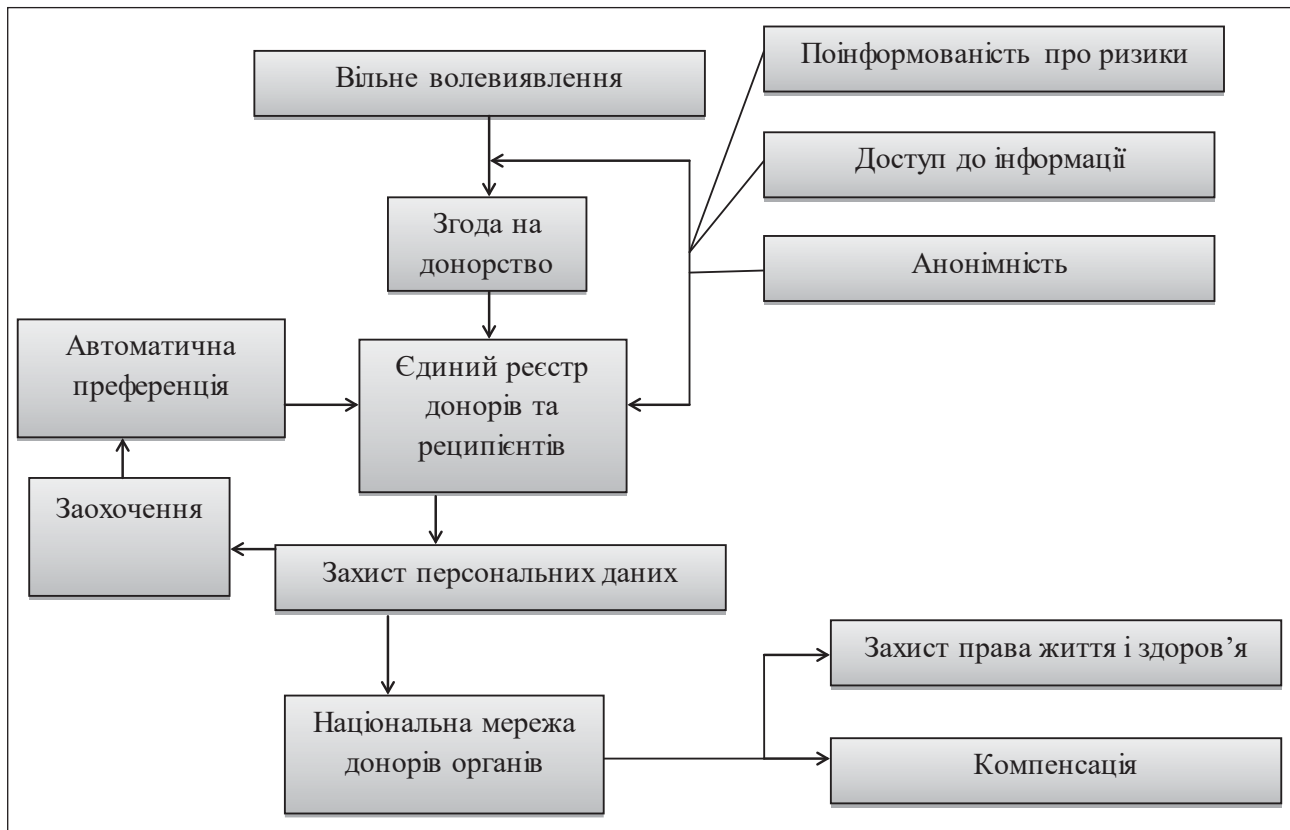


Рис. 1. Загальна структурно-функціональна модель механізму реалізації державної політики захисту донора та членів його сім'ї в розвинених країнах світу

більше стимулів і шансів для влаштування на бажану роботу, кар'єрному зростанні. У деяких розвинених країнах донори користуються пільговим медичним обслуговуванням. Водночас їхнім дітям можуть надаватися серйозні знижки на оплату за навчання [4].

В Україні донори можуть отримати звання «Почесний донор України». Таким званням нагороджуються донори, які безкоштовно здавали понад 40 і 60 разів кров і плазму відповідно. Присвоєння такого звання закріплено на законодавчому рівні. Передбачається, що люди, які його отримали, мають право на пільгові кредити на придбання житла, надбавку до пенсійних виплат, знижки на купівлю ліків за рецептами, на безкоштовне та позачергове забезпечення зубними протезами в державних та комунальних медичних установах, позачергове забезпечення протезами, путівки в санаторії й інші блага. Однак, здається, наші громадяни не знають про такі преференції або не впевнені, що зможуть отримати від держави все, передбачене законом

Законодавством розвинених країн також надаються гарантії із захисту прав донорів та охорони їхнього здоров'я, а також передбачені пільги для їхніх сімей. Такими доступними державними гарантіями є:

- медичне обстеження, яке передбачають процедури трансплантації, а також видача необхідної медичної документації щодо стану здоров'я здійснюються безкоштовно;

- чинним законодавством затверджено порядок компенсації збитків донору в разі завдання його здоров'ю шкоди у зв'язку з виконанням донорської функції. Тут враховуються додаткові витрати на лікування, необхідність посиленого харчування й інші заходи для його соціально-трудоваї та професійної реабілітації;

- якщо трансплантаційне втручання спричинило смерть донора, членам його сім'ї, які перебували на його утриманні, призначається виплата у вигляді пенсії у зв'язку з утратою годувальника. Порядок та умови призначення таких виплат визначаються нормами законодавства, які регулюють призначення компенсацій

сім'ям годувальників, які померли внаслідок професійних захворювань чи трудових каліцтв [5].

Зазначено основні заходи соціальної підтримки донорів, які передбачаються законами закордонних країн. Що стосується державних гарантій для донорів крові, то це передусім заходи із захисту прав та здоров'я, а також соціальна підтримка, як-от:

- станції переливання крові, центри крові зобов'язані інформувати донора щодо його донорських функцій і гарантій дотримання затверджених норм, спрямованих на збереження його здоров'я, під час забору крові та її складників;

- у деяких країнах донори обов'язково підлягають страхуванню перед процедурою здачі крові. У такий спосіб намагаються компенсувати випадки, коли внаслідок процедури здачі крові стається зараження донора інфекційними захворюваннями;

- медичне обстеження донора, яке передуює процедурі здачі крові та її складників, а також видача довідок про стан здоров'я компенсуються коштом держави. У день здачі складників крові донори заохочуються безкоштовними обідами (у країнах ближнього зарубіжжя), символічними подарунками у вигляді футболок, маленьких сувенірів, печива, соку, що більше є тенденцією європейських країн;

- у країнах ближнього зарубіжжя працівникам надаються преференції у вигляді звільнення від роботи в день медичного обстеження та здачі складників крові. Роботодавці зобов'язані на законних підставах надати вихідний на цей день. У разі недотримання норм законодавства роботодавцем і відмові в такому вихідному донор законно наділений правом не виходити на роботу, і це не може кваліфікуватися як прогул без поважної причини;

- якщо працівник та роботодавець дійшли згоди щодо такого вихідного, але працівник за домовленістю вийшов на роботу того ж дня, то за ним зберігається право додаткового вихідного дня, який надається йому за його бажанням. За бажанням працівника також компенсуються дні відпусток, вихідних та святкових днів, якщо забір крові здійснювався в один із цих днів;

- не дозволяється допускати до роботи працівників, зайнятих на важких роботах і на роботах з небезпечними умовами, у день здачі крові;

- донор має право на приєднання кожного свого додаткового дня відпочинку, який він має після кожного дня здачі складників крові, до щорічної оплачуваної відпустки або використання його впродовж календарного року;

- у країнах, де є право додаткового вихідного, також можлива компенсація цього дня у вигляді середнього заробітку, незалежно від основи (оплатної, безоплатної), на якій відбувався забір складників крові. Розраховується середній заробіток працівника незалежно від режиму його роботи;

- для отримання пільг та преференцій донору необхідно підтвердити забір крові довідкою встановленої форми;

- перелічені пільги та преференції надаються донорам незалежно від того, на якій основі (оплатній чи безоплатній) здійснювався забір крові [6].

Що стосується почесних донорів, яким наданий такий статус, то, наприклад, у Російській Федерації їм гарантується: надання позачергового права лікуватися в медичних установах охорони здоров'я, є передбачені для цього програми; надання безкоштовних медичних послуг у вигляді медичної допомоги; право позачергового придбання пільгової путівки (на місці роботи чи навчання) для лікування в профілактичних установах санаторно-курортного типу; грошова компенсація щороку.

Висновки і пропозиції. Отже, що стосується адаптації світового досвіду державного захисту донорів органів та їхніх сімей, то Україна перебуває на початку шляху. Через стагнацію трансплантології як галузі протягом багатьох років у нашій країні поки що не багато досвіду в таких питаннях. Якщо вести мову про ступінь налагодженості механізму підтримки донорів та їхніх сімей, то повноцінній і ефективній праці механізму передуює довгий шлях розроблення та застосування позитивного досвіду держав-партнерів, який спрямований на дотримання прав усіх учасників трансплантаційних процедур, якісне забезпечення лікування та підтримку по-

дальшої життєдіяльності. Проте Україна обрала шлях в Європу, вживає заходів для адаптації законодавства до норм ЄС, де гарантія прав і свобод людей є найвищою цінністю.

Список використаної літератури:

1. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16 липня 1999 р. № 1007-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 41. Ст. 377
2. В Великобританії вирішили боротися с вето родственников на донорство органов умерших. URL: https://vademec.ru/news/2016/01/15/v_velikobritanii_reshili_borotsya_s_veto_rodstvennikov_na_donorstvo_organov_umershih/.
3. URL: https://www.ukrinform.ru/rubric-other_news/1424940-transplantatsiya_v_ssha_spisok_kandidatov_na_peresadku_organov_popolnyaetsya_cherez_kagdie_10_sekund_1466875.html.
4. URL: http://www.aif.ua/health/life/kak_stat_donorom_omoloditsya_i_ustroit_organizmu_trening.
5. URL: <https://buhgalter.com.ua/articles/kadrova-sprava/154572/>.
6. URL: http://www.kkck.ru/informaciya_dlya_donorov/social_support/.

Мусяенко А. В. Направления адаптации в Украине мирового опыта формирования развития государственной защиты донора и членов его семьи

Статья посвящена определению особенностей государственного регулирования развития защиты донора и членов его семьи в странах Европейского Союза. Выявлено, что защиту прав донора можно рассматривать во многих плоскостях, и в каждой из них она целесообразна. Анализ системы донорства крови, основанной на семейном / заместительном донорстве показал, что моральный долг сдать кровь возлагается скорее на семью пациента и его друзей, чем на систему здравоохранения. Предложены определенные механизмы государственного управления, которые обеспечивали бы преимущества и поощрения для доноров. Например, автоматическая преференция потенциальным донорам перед незарегистрированными в случае необходимости для них самих процедуры по пересадке органа.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, донорство, мировой опыт, медицинское обследование.

Musiienko A. Directions of adaptation in Ukraine of world experience of forming the development of state protection of the donor and its members

The article is devoted to the definition of the state regulation of the development of the protection of the donor and its members in the countries of the European Union. It is revealed that protection of donor rights can be considered in many planes, and in each of them he will find his justification. Analyzed, considering a system of blood donation based on family / substitute donations, the moral duty to surrender the blood is placed more on the family of the patient and his friends than on the health care system. Certain mechanisms of government are proposed that would create benefits and encourage donors. Alternatively, it is an automatic preference to potential donors before unregistered procedures, if necessary, for themselves, for organ transplantation.

Key words: mechanisms of state administration, donation, world experience, medical examination.